

باز هم درباره ترجمه ماشینی!

دکتر محمد شهباز

می دانیم که درباره ترجمه ماشینی بسیار گفته اند و آنچه در اینجا خواهیم آورد شاید نکته تازه ای در بر نداشته باشد. هدف بنده فقط آزمون مختصر یکی از نرم افزارهای ترجمه از انگلیسی به فارسی است. به این منظور نخست یکی از پرونده ها (فایل) های موجود در برنامه به نام "اطلاعات مهم" (Read me) را برگزیدیم و از نرم افزار مذکور خواستیم که این متن را، که خود برنامه نویسان نوشته اند، به فارسی برگرداند. گفتنی است که نخست فرهنگ واژگان عمومی را گزینش کردیم. نتیجه را مرور می کنیم. (متن اصلی در سمت چپ و ترجمه نرم افزار با حروف ایرانیک در سمت راست آمده است. زیر ترجمه های پیشنهادی خط کشیده ایم).

Pars Translator.

مترجم پارس.

بد نیست. ولی این عبارت فقط از دو واژه تشکیل شده است و معیار مناسبی برای ارزیابی توانایی این نرم افزار به شمار نمی آید. به سراغ جمله بعد می رویم.

English to Persian text translation.

ترجمه متن انگلیسی به فارسی.

در اینجا هر چند نتیجه پذیرفتنی است ولی یک "از" یا کسره زیر "متن" جا افتاده است.

Dear Messrs., We made easy, studying of Technical English texts for
Iranians.

خانم ها/ آقایان عزیز؛ ما آسان، مطالعه کردن متنهای انگلیسی تخصصی برای ایرانی ها ساخته ایم.

آشکار است که این جمله به ویرایش بیشتری نیاز دارد، به ویژه قرار گرفتن "ما آسان" در وسط جمله، البته خود جمله انگلیسی نیز خالی از اشکال نیست. این جمله با اندکی ویرایش، که نرم افزار مذکور امکان آن را فراهم می آورد، به صورت زیر در می آید که نسبتاً (با توجه به اینکه ترجمه ماشینی است) پذیرفتنی است.

خانم ها/ آقایان عزیز، ما مطالعه متنهای انگلیسی تخصصی را برای ایرانی ها آسان ساخته ایم.

Pars Translator is a tool suitable for those who are interested to understand common English texts or technical texts in different fields of sciences.

مترجم پارس یک ابزار مناسب برای آنها است که علاقه مند هستند که متنهای انگلیسی عمومی یا متنهای فنی در زمینه های متفاوت علوم بفهمند.

این جمله تقریباً طولانی را نیز می توان با ویرایش اندک به صورتی قابل قبول در آورد:

مترجم پارس، ابزار مناسبی است برای کسانی که علاقه‌مندند متنهای انگلیسی عمومی یا متنهای فنی را در زمینه‌های

متفاوت علوم بفهمند.

This will help us to let you know for future upgrade versions.

این به ما کمک خواهد کرد که اجازه بدهیم به شما بدانید برای آینده نگارش‌ها ترفیع بدهد.

خب، این جمله دیگر از حد پذیرفتنی بیرون است و در واقع به ترجمه دوباره نیاز دارد.

We wish you success with the new software.

ما شما را موفقیت با نرم‌افزار جدید آرزو می‌کنیم.

این جمله کوتاه نیز با اندکی ویرایش به صورت زیر در می‌آید:

موفقیت شما را در کار با این نرم‌افزار جدید آرزو می‌کنیم.

We remain to hearing of you soon. ما را به شنیدن از شما به زودی باقی می‌مانیم.

ترجمه نازیبای این جمله کوتاه و ترجمه نسبتاً پذیرفتنی برخی از جمله‌های بلند بالا نشان می‌دهد که مشکل ترجمه ماشینی نه در کوتاهی یا بلندی جملات که در "درک" متن است. و این توانایی به ترجمه بسیار تحت‌اللفظی می‌انجامد. (گفتنی است که همین مسأله در ترجمه‌های بسیاری از دانشجویان نیز دیده می‌شود که زمینه مناسبی را برای پژوهش در این مورد فراهم می‌آورد). البته در اینجا خود جمله انگلیسی نیز نازیب است. برای اینکه پی ببریم مشکل از جمله است یا از نرم‌افزار، همین جمله را به صورت زیر به برنامه دادیم:

We hope to hear from you soon. ما امید داریم که از شما به زودی بشنویم.

آشکار است که ترجمه بهتر شده ولی هنوز پذیرفتنی نیست و همانگونه که گفتیم به ترجمه‌های دانشجویان سال اول شبیه است.

برای اینکه در داورى شتاب نکرده باشیم، این بار فرهنگ و ازگان فلسفه را برگزیدیم و از برنامه خواستیم که متن را دوباره ترجمه کند. با شگفتی مشاهده کردیم که نرم‌افزار همان ترجمه بالا را عیناً دوباره تحویل داد. با گزینش فرهنگ و ازگان جامعه‌شناسی نیز همین نتیجه تکرار شد.

اینک وقت آن است که چند جمله پیچیده‌تر را برای ترجمه برگزینیم. به این منظور چند جمله را به طور تصادفی از کتابی که در دست ترجمه دارم برگزیدم تا، از شما چه پنهان، اگر نتیجه پذیرفتنی بود بقیه کار را به کامپیوتر واگذارم!

1. A theory of the novel based on the critical tenets of a particular historical situation and emphasizing the literature of a particular period cannot escape certain limitatons.

یک نظریه از مبنی بر تو اعتقادهای بحرانی یک وضع مخصوص تاریخی و تأکید داشتن یک دوره

مخصوص نمی‌توانند محدودیتهای مطمئن فرار بکنند.

این جمله را البته با صرف وقت و ویرایش می‌توان به این صورت درآورد:

هر نظریه‌ی رمان که بر گرایشهای انتقادی یک موقعیت خاص تاریخی استوار باشد و بر ادبیات یک دوره خاص تأکید ورزد ناگزیر ناقص و محدود خواهد بود.

برویم سراغ جمله بعد.

2. Some post-war critics who emphasized the form of the novel tended to find fault with the methods used by novelists who either preceded or rejected this artistic tradition.

مقداری post-war انتقادکننده‌های که تأکید داشتند فرم رمان متمایل باشد که بیابند عیب یا روشها به وسیله داستان‌نویسهای به کار برند که هم این سنت هنری سبقت بگیرد یا رد بکند.

این ترجمه را با صرف وقت هم نمی‌توان سروسامان داد! جالب است که برنامه اصطلاح post-war را تشخیص نداده است. از این مهم‌ترین "ترجمه" چنان ذهن آدم را به هم می‌ریزد که دشوار بتوان از تأثیر آن رهایی یافت و ترجمه مقبولی از این جمله به دست داد، ترجمه‌ای که دست‌کم این‌طور باشد:

برخی معتقدند پس از جنگ جهانی دوم که بر شکل رمان تأکید می‌ورزیدند، معمولاً روشهای رمان‌نویسان پیشین

یا رمان‌نویسان مخالف این سنت هنری (یعنی تأکید بر شکل) را نادرست می‌شمردند.

می‌توان نمونه‌های بیشتری نیز آورد ولی پرسش این است: ترجمه ماشینی و ترجمه‌های پیشنهادی تا چه اندازه به هم شبیه است؟ و آیا بهتر نیست وقتی را که صرف تایپ متن انگلیسی یا پویش (اسکن) آن می‌کنیم تا در دسترس نرم‌افزار قرار گیرد، صرف ترجمه کنیم؟ اگر پاسخ آری باشد، خودبه‌خود تکلیف کارآیی ترجمه ماشینی و نرم‌افزارهایی از این دست را مشخص ساخته‌ایم.

از این نوشته ناگزیر باید نتیجه‌ای هم بگیریم. تلاش برای ترجمه ماشینی به خودی خود ارزشمند است زیرا دست‌کم یکی از نیازهای آدمی را برمی‌آورد: میل به نوجویی و کشف. ولی به نظر می‌رسد که میان ادعا و عمل فاصله بسیار است، و هنوز راه درازی باقی مانده تا پیموده شود. نیز آگاه هستیم که دستاوردهای بشر از گامهای آغازینی این چنین قوام گرفته است، و شاید در آینده‌ای دور یا نزدیک سخنان امروز را ارزیابی شتاب‌زده بخوانیم. نگاه به ترجمه‌های ماشینی شاید این نکته را نیز آشکار سازد که ترجمه "هنر" است نه فن، زیرا فن را می‌توان به ماشین آموخت. ما مترجمان که گاهی برای ارضای کنجکاوای یا راحتی کار به این‌گونه نرم‌افزارها نگاهی می‌اندازیم یا بهتر است فعلاً صبر پیشه سازیم تا روزی که ترجمه ماشینی به کارآیی بیشتری برسد یا، و این ارجح است، که رنج ترجمه را خود به جان بخریم چه این رنج را حلاوتی است که ویراستن ترجمه‌های ماشینی از آن خالی است، سهل است، گاه عذاب‌آور است. البته، اسباب انبساط خاطر نیز گوناگون است. □